

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/ Joan Pallarès s/n.
08901 – L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **Anna Vives Solé.**

FONS: TECLA SALA.

Data: Desembre 2002.

Entrevistadora: Mireia Mascarell.

Duració: 1 hora, 10 minuts.

Signatura: Ot8

CARA A:

Per començar si em pogués dir el seu nom, els cognoms...

Ana Vives Solé.

I vostè, més o menys, l'edat que té... Quin any va néixer?

A l'any 22.

Al 22. Què és d'aquí de l'Hospitalet vostè?

De Barcelona.

De quin barri de Barcelona?

Del costat de la catedral, del carrer de la Palla.

Déu n'hi do, del centre, centre.

Sí, del centre mateix, un carrer estret.

I com va ser que van anar per l'Hospitalet?

Perquè vam néixer a casa de la padrina meva, i després va néixer al cap de 3 anys una germana i allà no hi cabíem i va dir que... li van dir a la meva mare que busqués un pis i llavors es va venir aquí a l'Hospitalet.

O sigui, ja va venir la seva mare casada.

Sí, amb la meva germana.

Amb la seva germana.

Vam venir tots tres, "bueno", i el meu pare.

I vostè va néixer ja aquí a l'Hospitalet?

A Barcelona.

Ah, també, ja venia d'allà.

Sí, jo ja venia d'allà de Barcelona, del carrer la Palla, allà vaig néixer jo i allà va néixer la meva germana, i al cap d'un parell de mesos que tenia ella va ser quan vam venir aquí al carrer la Estadella, i de per aquesta veïnada no ens hem mogut.

Déu n'hi do. I escolti, els seus pares van treballar aquí a l'Hospitalet o van seguir treballant a Barcelona?

La meva mare no va treballar mai, i el meu pare era corredor de vins, era corredor de vins, estava per Igualada, sempre estava per fora.

Sempre movent-se.

Sempre movent-se.

I llavors vostès són d'aquí de Sant Josep de sempre.

Sí, d'aquí del carrer l'Estadella.

Perquè vostè segueix vivint aquí, es va casar i també...

Sí, jo me'n vaig casar, me'n vaig anar a uns pisos que els van tirar a terra i ara han fet "pisada", i al cap de 20 anys d'estar allà vem vindre aquí, i aquí fa 28 que estic ja, en aquest pis.

Escolti, i això que em deia abans, que quan van venir aquí al'Hospitalet ja hi havia les fàbriques i tot això... Com era l'Hospitalet d'aquell moment, el recorda?

Ui, sí...

Perquè vostè quina edat tenia quan va venir aquí a l'Hospitalet?

Tres anys.

I se'n recorda...?

Recordo que tot això de Bellvitge eren camps, tot eren camps! Tot això d'aquí dalt eren camps! Tot eren camps, totes aquestes cases, tot eren camps. Camps de verdura, i tot eren... no hi havia... I el carrer de l'Estrella eren plantes baixes, l'únic pis que hi havia era el 36... ai, el 33, que és on vam anar a viure nosaltres, tot eren casetes baixes, me'n recordo però com d'allò. I al costat... per anar al cementiri, hi havia un carrer i a l'altre costat tot eren horts. Ha canviat com de la nit al dia, si algú té retrats del temps antic... Mare meva! Un canvi total! Si només hi havia fàbriques, hi havia la fàbrica aquesta que hi ha al carrer Rodés, a la part de dalt, a Can Vilumara, després hi havia la fàbrica del Llopis que li deien, de rajoles, i al davant del cementiri hi havia una fàbrica que hi ha la "chimenea" que és on treballava el meu home.

Quina fàbrica és aquesta?

Cal Goita.

Ah, Cal Goita.

Goita li deien, que allà va treballar tota la vida, davant del cementiri. Han deixat la "chimenea", han fet camp i paren cotxes però la "chimenea" l'han deixada.

I vostè com va ser que va entrar a la Tecla Sala?

"Pues" perquè treballaven unes amigues, eh?, i em van demanar feina i vaig entrar.

Vostè quina edat tenia quan va entrar?

14 anys.

14, i les seves amigues? Eren amigues seves o era la seva mare?

Amigues meves, i una treballaven mare i filla i amb aquestes va ser que vaig entrar jo.

Que eren de per aquí pel barri?

Vivien allà al costat de casa, allà al costat, nosaltres al pis i elles a la planta baixa, i amb elles me n'anava cada matí.

Llavors entra a treballar als 14 anys, que això devia ser doncs... més o menys just després la guerra, no?

Sí, sí, després de la guerra vaig entrar jo.

Debia ser el 39, 40 o una cosa així.

No... Sí, sí, perquè la guerra va començar al 36, va començar al 36, sí...

Va acabar al 39...

No, "pues" jo ja treballava...

Ja treballava, clar, perquè si va entrar als 14, els 14 els tenia al 36.

Jo ja treballava quan va esclatar la guerra, perquè...

Així vostè va entrar més aviat que la Teresina.

Sí, jo vaig entrar més aviat que ella.

Però diferència d'anys, 4 anys com a mínim.

4 anys?

Sí, ella m'ha dit que havia entrat al 40.

Jo no sé, l'any que vaig entrar no sé, jo vaig entrar amb la guerra.

Era la guerra quan vostè va entrar.

Sí, perquè jo estava amb aquesta veïna, que els meus pares se'n van anar fora i jo estava amb aquesta veïna, i me n'anava amb ells, i com que hi havien tot de soldats i tot, "pues" deia: "Tu vine a dormir abaix amb nosaltres i no t'estiguis sola a dalt".

Perquè els seus pares van marxar de l'Hospitalet.

Perquè la meva mare tenia... i la meva germana tenien por i se'n van anar, i com que jo estava treballant "pues" no...

Es va quedar amb els veïns, acompanyada amb els veïns.

Em vaig quedar, sí, acompanyada amb els veïns, que ja són morts ara. Ja dic, l'amiga, aquesta que vivia al costat i marxàvem juntes i dormia amb ella, ara fa un any que va morir aquesta.

I la seva germana també hi va entrar a la fàbrica?

No.

De casa seva ningú més va treballar-hi a la Tecla Sala.

No, la meva germana feia massatges i depilació elèctrica a Barcelona, a la banda del Teatre del Liceu, ella va anar a treballar allà, i jo em vaig quedar a la Tecla Sala.

I després vostè, igual que les seves amigues la van portar a vostè a treballar, vostè després va ajudar a algú a entrar a la fàbrica? Recorda?

No... No, em preguntaven: "On treballes?" I jo deia: "Pues" a la Tecla Sala", però no...

I què deia la gent quan vostè deia que treballava a la Tecla Sala?

Ai, "pues" mira, deien: "Allà has entrat?" "Sí". "Oh, quina sort que tens, que aquí, que allà..." Sempre et deien... perquè sempre entraven si faltava alguna, però si no faltava "pues" no...

Era difícil.

Era més difícil entrar, era més difícil.

I tenia bona fama la fàbrica?

Sí, sí, sí, treballàvem mig Hospitalet, eh? Perquè és clar, ara s'ha engrandit molt, però en aquell temps no és ni conegut, es que ara no és ni conegut l'Hospitalet, ni La Rambla, ni res, res d'això no és conegut... Si veiessis "retratos" dels temps antics, de quan jo t'he dit, diries: "Això no és Hospitalet!"

Escolti, i quina impressió va tenir el dia que va entrar a la fàbrica?

Em va fer una impressió veure allò tan gran! I aquelles màquines tan altes, i aquells d'allò que havies de carregar els braços, aquells canuts, per anar a portar a un altre "puesto", amb un carro o si no una altra treballadora de més endavant, perquè jo treballava abaix a les metxeres...

Quant de temps en total hi va estar a la fàbrica vostè? Des dels 14...

"Pues" mira, vaig entrar als 14, "hasta" que va néixer el meu fill, que em vaig casar i vaig quedar en estat... als 2 anys va néixer el meu nen, el meu fill gran, i vaig demanar un mes de festa després del que donaven i me'l van donar i després vaig demanar un altre mes de festa i em van dir que no podia ser, i com que no tenia amb qui deixar el nen "pues" vaig plegar.

O sigui, que va estar poquets anys treballant.

“Pues” mira, des dels 14 “hasta” que va néixer el meu fill, el meu fill té 53 anys... “pues” quin any va néixer, al 40...

Sí, a finals dels 40, sí, sí.

A finals dels 40. “pues” ja dic, vaig treballar fins que va néixer ell. Em van donar el temps, vaig demanar un mes i el Peiró me'l va donar, i després vaig tornar i em van dir que no podia ser.

Recorda en total quants anys van ser que va treballar? Quasi uns 30 potser, no?

No, no tants! Debia treballar des dels 14 “hasta” que va néixer el meu fill.

Que si el seu fill té 53 anys i estem al 2003 vol dir que va néixer al 50, i si vostè va entrar durant la guerra, posem que era el 37 per fer-ho així...

Sí, vaig treballar “hasta” que va néixer ell. Si el va néixer al 50, o al 47, em sembla que va néixer al 47, no?

Llavors té més anys.

No, no, “pues” debia néixer més endavant, ell té 53 anys, ara a l'abril farà els 54, i vaig treballar “hasta” que va néixer ell, dels 14 “hasta” que va néixer ell.

I el seu marit ja treballava a Cal Goita.

Sí.

Quan es van conèixer ja treballava.

Sí, sí.

Escolti, quin horari feia vostè a la fàbrica?

Al matí, de les 5 a la una i mitja.

Sempre va fer el mateix horari?

Sempre, sempre, alguna amiga em deia: “Em vols canviar perquè demà a la tarda he d'anar al metge?” I li canviava, però el meu horari era al matí, de les 5 a la una i mitja.

I mentres va viure amb els seus pares, abans de casar-se, llavors clar, vostè arribava a l'hora de dinar a casa, la seva mare ja l'havia preparat, o sigui, clar... Però quan vostè va ser casada com li anava l'horari per després arreglar la casa i...

Bé, bé.

Era còmode l'horari?

Sí, sí, perquè jo a la nit deixava el dinar pel meu marit, i ell venia se l'escalfava i dinava i tornava a marxar, perquè jo no el veia “hasta” la nit, quan jo arribava ell ja havia marxat a treballar, i quan jo marxava al matí “pues” ell se quedava una miqueta més, perquè jo engegava a les 5 i ell es posava a les 6, però clar, ell ho tenia més a prop, i ja no el veia “hasta” el vespre que venia.

Perquè com hi anava vostè a la fàbrica desde aquí, a peu?

A peu, a peu.

Què eren, 5, 10 minuts?

“Pues” mira, jo vivia a la banda d'allà dalt i baixava pel mig d'uns horts, i després baixava pel carrer Muntanya, que no hi havia ni cases allà, només unes baixetes i al davant hi havien camps, que no et creguis que jo quan em vaig anar a viure allà dalt no hi volia anar, perquè em feia por, perquè clar, jo vivia allà dalt però havia de baixar entre mig de tots uns horts i després havia de trencar per un altre tros d'aquí que era fosquíssim, i després havia de baixar “hasta” arribar a la carretera. Jo vivia a aquests pisos que han fet ara nous, allà tocant a... al carrer Alpes, al col·legi que era Pau Esteve, “pues” aquells pisos que han fet allà, “pues” tot allò era

camí de carro, “bueno” de carro, un camí estret, passava un cotxe justet, i aquí eren horts, aquí eren horts, després havia de trencar així “hasta” arribar allà a les escales del carrer Muntanya, que allà hi havia unes escales, i tot allò era solitari.

Això clar, al matí...

A les 4 i mitja del matí, que no veies un ànima allà! I d'allà dalt no baixava ningú, quan jo me'n vaig anar a viure allà dalt. No baixava ningú només que jo sola, i “hasta” que no arribava a la carretera anava amb un gos així de petit i tampoc em feia...

Debia anar corrents, no?, a més a més amb la por.

No, però... i mira, un dia que no es veia ni una rata, quan vaig veure a la cantonada que sortia un home, oi, em va fer una impressió! I quan passa pel meu costat el pobre home només em va dir: “Bon dia, guapa!” Que ni s'hi veia, eh? Vaig arrencar a córrer “hasta” arribar abaix a la carretera, perquè allà trobaves alguna que venia caminant de Hospitalet, eh?, venien de Hospitalet.

Però mentres no va ser casada, que vivia aquí al carrer Estrella, em deia que anava amb una colla.

Sí.

Perquè eren moltes les noies que treballaven...

Eren moltes, i dones grans, i dones grans, ens ajuntàvem davant de la porta i ja baixàvem, 6 o 7 ja baixàvem, i després aquí a la carretera entre les que “iban” a Cal Trinxet, a Can Gras, i nosaltres, erem una “pandilla”, eh?

“Pues” així a aquesta, la Victoria que li deia, sí que l'ha de conèixer perquè ella vivia aquí al carrer Estrella, era d'aquí el carrer Estrella quan ella va entrar a treballar a la Tecla Sala.

Potser sí, però ara pel nom, han passat ja tants anys, oi? que no...

Escolti, i això que m'explicava... Vostè diu que va entrar abaix de tot, a les metxeres.

Sí, jo sempre vaig estar abaix a les metxeres.

Les amigues que la van portar a la fàbrica també estaven abaix?

La mare, la filla treballava a les contínues, la mare treballava abaix a les metxeres.

A les metxeres.

Sí.

I què feia vostè a les metxeres?

“Pues” a unes màquines que hi havien uns canuts així de alts, “pues” mira, aleshores ens posàvem a la màquina i quan s'omplien els trèiem i els tornàvem a posar, els trèiem i els tornàvem a posar. I després d'aquí, posem que aquí eren els petits, d'aquí quan ja faltava algú allà al gran, et passaven al gran, que era lo mateix però més gran, els “canutos” més grans; i després quan ja faltaven unes que eren uns d'allò així, uns tambors així de grans, “pues” allí et passaven, i estaves tota sola allà, i n'havies de portar tres. Aquí a les màquines hi eren dos, metxera i ajudanta, metxera i ajudanta, però després quan passaves una a l'altra banda... perquè a lo altre ja el deien els tambors, perquè eren d'allò així alts, “pues” aleshores allò ja t'ho portaven els homes a tu, que on treballaven ells se deia les cardes, treballaven allà, i ells te portaven els tambors així i tu els havies de passar, i d'aquí posem, anaven els “canutos” grans i dels “canutos” grans als petits, i dels petits ja anaven a les contínues, ja anaven passant.

Però vostè quan va entrar, va entrar d'aprenent, no?, primer.

Sí, sí, sí.

Quant de temps va estar d'aprenent?

“Pues” no sé, te posen allà i quan falta un més endavant te van col.locant, te van col.locant, no sé. Treballes.. jo vaig treballar amb una que era metxera i ajudanta, eh? I vaig treballar una temporada allà, després ja quan ja falten més endavant, te van col.locant més endavant, i quan ja falten més endavant les que són ja més “antiguas” les van col.locant més endavant.

I era millor anar treballant més endavant?

Guanyaves una miqueta més, on te posaven guanyaves una miqueta més, encara que només era una pesseta posem a la setmana, però anaves guanyant, anaves guanyant.

Perquè vostès abaix treballaven a preu fet?

Sí.

Sempre va treballar a preu fet.

Sí... primer quan vam entrar no, però després van posar uns rellotges i amb aquests rellotges havies de fer posem 60, tot lo que passava de 60 aleshores ja era a favor teu, ja era a favor teu, eh? A vegades arribava, a vegades no arribava, depén de com te anava, eh? Perquè si se t'arrencava moltes vegades el fil havies de parar la màquina per engarxar-lo, “pues” tot aquell temps el perdies, tot aquell temps el perdies.

I era difícil la feina?

No, quan la tenies per la mà no. Home, a lo primer costa perquè posem, la metxera que és gran t'ensenya a treure'l i a posar depresa, oi?, i clar, la “primería vas més torpe”, i te diuen: “Més depresa! Més depresa!” I clar, vas així, oi?, però jo vaig treballar molt a gust, els anys que vaig treballar vaig treballar molt a gust allà, sí, sí.

Escolti, i recorda el lloc on treballava... aquella sala?

Sí.

Era abaix de tot això?

Era abaix de tot.

Com era aquella sala? A veure si se'n recorda una mica, i m'explica.

Era llarga, ja et dic, la classe de màquines que hi havien... hi havia dos classes de màquines, no, tres, tres, hi havia les petites, les més grans, i les més grans, i després estava els bots que dic jo, la...

Quantes dones hi havia allà en total, més o menys?

Ui, Déu n'hi do! Déu n'hi do les que hi havien, eh? Perquè a cada màquina hi havien dos, i hi havia una pila de màquines! Dos, a cada màquina dos, metxera i ajudanta, metxera i ajudanta. A cada màquina hi havien dos... “menos” quan anaves allà als bots, que allà ja només hi havia una.

Escolti, i a més del espai aquest on el que vostès treballaven, la sala de les metxeres per dir-ho així, hi havia més espais on vostès hi anessin a vegades? Doncs hi havia, què sé jo? Els lavabos o alguna cosa així...

Els lavabos estaven a la banda de fora.

Estaven a fora.

Havies de sortir... “bueno”, no al carrer. Hi havia una porta així i al costat aquí hi havien altres portes i allà estaven els lavabos.

I com eren els lavabos, eren molt grans?

Sí, estaven molt bé, sí, sí, per lo que eren aleshores, estaven bé. Hi havia tota una rengle i hi havia tot de lavabos, un “pasillo” i hi havia tot de lavabos.

I debien de ser iguals els lavabos de totes les plantes? Perquè a mi m'havien parlat a dalt de tot, als Aspis, (a veure si abaix també passava el mateix), que hi havia al mig com una font així gran que tenia uns sortidors d'aigua...

No, nosaltres no.

Per poder beure i rentar-se les mans, així, era rodona, al mig del lavabo.

Nosaltres la teníem apart, si no vaig malament estava... Aquí estaven els lavabos posem i aquí hi havia un altre d'allò que hi havien unes aixetes i te rentaves les mans, i després si tenies set a l'entrada hi havia una taula, hi havia un càntic i allà "bebies" aigua.

Ah, "bebies" del càntic.

Sí.

I hi havia una senyora que vigilava els lavabos.

Sí.

I els netejava.

Sí, els netejava.

I també m'havien parlat d'un menjador.

Sí, també hi era el menjador, que s'hi quedaven homes, sí, s'hi quedaven a dinar, sí, s'hi quedaven homes.

I com és que només hi anaven homes aquí?

Perquè les dones no... no se quedaven, no... perquè les dones fèiem el nostre turn i marxàvem, no ens quedàvem, però els homes n'hi havia que feien el "turno" trencat, de les 8 a la una, i després tornaven a posar-se, i el que vivia lluny es quedava a dinar allà, el que vivia lluny es quedava a dinar allà.

I portaven la carmanyola.

Sí, portaven, portaven a vegades la d'allò del vi, se la portaven, oi?, els que venien, i dinaven allà als menjadors.

I vostès on esmorzaven?

Oi, nosaltres al hivern ens sentàvem a dintre, fèiem un "corro" i ens sentàvem, però a l'estiu jo tenia amigues que vivien al carrer Terra Baixa, un carrer que hi ha allà al costat i amb les borses sortíem "pitando", me n'anava amb la Campos, a casa seva, com que vivia a prop, com jo portava l'esmorzar, anàvem a casa seva, l'agafava i esmorzant pel carrer, tot aquell tros, i després si era d'hora com que hi havien banc a dins del pati "pues" ens sentàvem allà "hasta" que eren dos quarts que tocava el "pito" i au. 5 minuts abans et tocava el "pito".

Per avisar.

Per avisar, per si algú estava fora o "algo", tocava el "pito" i llavors ja si estaves al d'allò sentada "pues" entraves i quan ja et donaven la hora, a les 9, ja t'engegaven i ja te posaves en la màquina.

Perquè quan entraven al matí, a primera hora havien d'anar a posar-se la bata, no?

Sí, a posar-nos la bata, hi ha que es canviaven tot. A l'estiu te canviaves tota i anaves només amb la bata sola, a l'hivern: "No tinc ganes de treure'm res", i te posaves la bata a sobre.

I les deixaven anar només amb la bata, sense res a sota a l'estiu?

No, a l'estiu ens la trèiem la roba de stoa, però a l'hivern com que amb la bata no es veia "pues" portàvem roba, el que tenia fred, n'hi ha que no tenien fred i se la treien, oi?

Perquè a l'estiu em deien les senyores amb les que he parlat que feia molta calor.

Sí, feia molta calor, obríem les finestres de dalt i tot i feia calor. Allà amb tanta maquinària i tot "pues" feia calor, oi?

Perquè també em deien que al principi les bates eren molt gruixudes i després les van canviar i les van posar més fines.

“Bueno”, a lo millor per aquestes grans sí, em sembla que jo ja vaig tenir sempre la mateixa.

I eren totes iguals les bates.

Sí, sí, sí, totes iguals.

I qui les rentava?

Ens les portàvem a casa, i l'endemà, el dilluns la portàvem neta, però segons on estava no se l'embrutava deia: “Ah, “pues” aquesta setmana no me l'emporto, que està neta”, i no se la portava, la deixava allà al penjador. Cada qual ja sabia el penjador i ja l'agafava.

Perquè qui ho controlava si les bates estaven netes o no?

Ningú, nosaltres mateixes, nosaltres, la miraves: “Aquesta bata està neta, no té una taca ni res, la deixo per la setmana que ve”. Ara, si vèiem una taca o la vèiem “algo, pues” ens la portàvem i el dilluns la tornàvem a portar neta.

I m'havien parlat d'unes dutxes també.

Jo no havia anat mai a la dutxa... No havia anat mai.

Però recorda que hi fos?

Sí, sí, sí, ho deien que hi eren, però no hi havia anat, no m'havia donat per anar a la dutxa, no hi anava.

I altres espais de la fàbrica que els recordi, així d'haver-hi estat o haver entrat alguna vegada?

“Pues” entrar he entrat a totes, he entrat a dalt, alguna vegada a dos quarts de 9: “Ai, vaig a donar-li un “recado a fulana”...o “Vaig a dalt a tornar...” I pujaves. O si no al tint, perquè a la banda d'allà ja tenyien, oi? I anaves allà: “Mira “fulano” que això, que allò”.

Vostè estava bé a les metxeres?

Jo sí.

Però quina era la millor secció? Quina tenia la fama de ser la millor secció de totes?

Cada qual estava a la seva que treballava i estava a gust. Jo treballava molt a gust aquí, i si m'haguessin dit d'anar a dalt a lo millor hagués treballat a gust a dalt, oi? Lo que a dalt, a les contínues no era tan pesat com abaix, no era tan pesat com abaix, perquè abaix havies d'anar amb “tubos”, havies d'anar i treure't el , portar-te'l, perquè a les cardes que és on treballaven els homes, al costat hi havia això dels bots aquests, aquí t'ho portaven els homes i t'ho deixaven allà i tu tot allò ho havies de passar, perquè quan arribés el “turno” de la tarda, que no trobés ningú tambor ple, perquè si tu te'n deixaves un, l'endemà al matí t'ho trobaves el que t'havies deixat, no aquell, t'ho anaven apartant però la que anava al “turno” de la tarda per no còrrer tant te deixava el que tu havies deixat. Era una cadena, que si tu t'ho deixaves la de la tarda t'ho deixava, t'ho deixava perquè era feina teva que tu no l'havies pogut apartar i ella si passa el teu no passa el d'ella, “pues” ella sí, anava passant, anava passant, oi?, però quan arribava l'hora el últim que portaven... Elles plegaven a un quart de 10, ai, a dos quarts de 10, perquè feien mitja hora més i així el dissabte plegaven a les 7 i mitja o a les 7, per no plegar a dos quarts d'onze, ai, a les 10, cada dia feien mitja horeta més elles, i així el dissabte plegaven més d'hora.

I vostè el dissabte també hi anava per això, no?

Sí, sí, però jo feia el meu “turno” de matí igual.

Era igual l'horari que feia dissabte.

Igual, igual.

No feien menys hores.

No, nosaltres no, nosaltres no. És elles que “en vez” de plegar a les 10, plegaven a les 10 i mitja i així el dissabte si feien 3 hores, el dissabte les feien de “menos”, plegaven no sé si era a les 7, em sembla que plegaven, perquè feien mitja hora més cada dia, i plegaven a les 7 elles, però nosaltres no, nosaltres fèiem el “turno” mateix, el normal.

I això que deia que quan un deixava el torn havia de deixar les seves coses arreglades i tot, la màquina s’havia de deixar parada i neta i arreglada?

Sí, cada dia l’havies de rentar, cada dia l’havies de netejar, i elles ja te la deixaven neta, quan tu veies que ja te faltava una hora o així per plegar, anaves al darrera i la netejaves i la deixaves neta, sí, sí.

I el terra també el feia cadascú de la seva màquina.

Sí, cada qual, cada qual ho feia, posem que hi havia aquesta màquina aquí i aquesta estava aquí, posem una estava aquí i jo estava aquí, la banda de darrera aquesta la feia ella i la banda d’aquesta la feia jo, però la del davant la fèiem un dia cada un, la del davant.

Però llavors això ho feien un cop havien parat la màquina del seu torn, llavors havien de netejar, o paraven la màquina una mica més aviat?

No, no, la màquina no es podia parar “hasta” l’hora, això ho fèiem quan ens faltava poquet per plegar, quan ens faltava poquet per plegar netejàvem perquè l’altre ho trobés bé i si et queia una miqueta de fil l’agafaves amb la mà i el tiraves en un d’allò que teníem, uns tambors així per anar posant la porqueria, però la màquina quedava neta i tu a la nit, a l’endemà la trobaves neta, la trobaves neta.

Escolti, i quants homes hi havia a la seva secció treballant?

“Pues” no sé, perquè allà només hi havia l’encarregat, i després hi havia les cardes, que no sé si n’hi havien 2 o 3, que és el que et donaven la feina.

Els que hi havia abans que vostès.

Sí, els que hi havia abans que jo, els que hi havien abans, perquè aquells les donaven als manuals posem, als manuals, després aquests ho donaven a les metxeres, les metxeres a un altre i l’altre... “hasta” que arribava allà, i d’allà ja ho portaven en carros cap a dalt.

Però la sala on estaven... Vostès estaven al costat de les cardes diguem?

Sí.

A la mateixa sala?

A la mateixa sala, les cardes estaven aquí, aquí hi havia un “pasillo”, i aquí les cardes estaven així, i aquí hi havia el “pasillo”, i nosaltres estàvem aquí, eh? Nosaltres estàvem així, i llavors aquí hi havia un altre “pasillet” perquè aquí posaven els bots de la feina, i hi havia un “pasillo” per distribuir d’unes màquines a les altres, hi havia un “pasillo” per passar per darrera.

Però hi havia molta distància? Li pregunto perquè m’havien explicat que les cardes era un lloc una mica desagradable de treballar-hi perquè volava molt cotó i se’t posava per tot arreu... A vostès els arribava el cotó aquest que volava?

Sí, sí, és que segon on deixaves la roba quan ja plegaves estava... perquè clar, allò era cotó, era cotó. Quan estaves a les cardes hi havia molt de cotó, perquè tot era cotó, clar, hi sortien unes metxes així de grosses, aquestes metxes les havies de tirar així per passar-les a una màquina, perquè les tiraves així i t’havien d’anar a parar al forat, i després tiraves l’altre i t’havia d’anar al forat, i allà hi havien uns “bombos” així que es carregaven, i d’allà aquells “bombos” anaven al costat, i clar, aquí a aquesta banda és on hi havia més brossa. Ara, quan arribaves al final, al final ja no n’hi havia tanta, però aquí sí, volava, clar, amb el vent volava.

A mida que anava avançant el fil, era més net.

Era més net, el fil que anava avançant era més net.

Escolti, i passar el material d'una màquina a una altra, això ho feien les dones o qui ho feia?

De les cardes?

Sí, per exemple, del material de les cardes com passava a les manuals?

T'ho portava un home.

Un home. Les dones no portaven pes.

No, allò t'ho portaven els homes, perquè quan ho treien d'allà t'ho portaven ells així, però quan ho treien d'allà a vegades agafaven un carro si hi havia net, i t'ho deixaven al carro allà.

Però això no ho feia l'ajudant de l'encarregat, això ho feien uns altres homes.

Això ho feien els homes que treballaven allà.

Com els peons.

Sí, sí, els que treballaven allà, si n'hi havia 5 o 6, aquells se'n cuidaven dels seus manuals, de les seves cardes i t'ho portaven, i aleshores ells t'ho deixaven allà al costat, si te'n portaven 20 o 30, i tu tenies tres manuals, i amb aquest 3 tenies d'anar passant lo que ells te portaven, i d'allà ho passaves, t'ho portaven en uns bots i tu al darrera, cada màquina tenia 6 bots, "pues" tu havies d'anar passant, i quan estava ple el separaves, et posaves un altre de buit, eh?, i llavors aquest s'ho emportaven allà a les metxeres, allà a les metxeres s'ho emportaven... però no, jo vaig treballar molt "a gusto" els anys que vaig estar allà.

I amb els homes de la secció es feia igual amistat que amb les dones o...?

Sí, quan venien allà te portaven la feina i a vegades els preguntaves: "Quan em portaràs la última d'allò? Per poguer-la passar jo i no deixar-ne cap". I a vegades te deien: "Et treuré 5 minuts abans, i ja te portarem", i te'l treien una miqueta abans i tu el passaves.

Ah, i així t'anava millor.

"Claro", si t'ho treia tan puntual no te donava temps, oi? Perquè quan tocava dos quarts ja estaves cap allà, i les que anaven allà ja se'n quedaven. A vegades la que es quedava venia cap allà i et parlava: "Què? Com t'ha anat la feina?" "Pues" bé, que aquí, que allà", i li donaves una mica d'explicació, oi?

Això que havien parlat de que també hi havia moltes dones al carrer Estrella, i que anaven mares i filles i tot això, també hi havia matrimonis?

Sí, sí que n'hi havia.

N'hi havien molts diguem o...?

Sí, sí, algun, no gaire però n'hi havia, perquè mira, la Salvadora estava amb el seu home, la Teresina estava amb el seu home, unes que vivien al carrer Terra Baixa que els hi deien les Morenos, també estaven amb els seus homes, hi havia algunes que sí, que treballava el seu home també, en secció diferent però estaven els seus homes. Perquè la Teresina no el veia al seu home, i la d'allò, la Fina tampoc, treballaven en seccions diferents, en altres "puestos".

I les edats de la gent que hi treballava, hi havia...? O sigui, solia ser gent més gran, gent més jove...?

Sí, allà quan tenies els 14 anys ja entraves, ja entraves, si faltaven "pues" tu deies: "Miri, Peiró, si te'n falta una... jo tinc una amiga o tinc aquí o tinc allà, o tinc una veïna..." I ell et deia: "Mira, "fulana", si vols cridar a aquesta veïna o d'allò, tal dia ja pot venir". Aleshores anaves i entrava.

Perquè per entrar a la fàbrica s'havia d'anar per mitjà d'algú que ja hi treballés o algú conegut, o un podia anar així i presentar-se?

Sí, entraves més si tenies un conegut, sí, perquè allà t'apuntaven però clar, si tenies un conegut i anaves ja recomanada "pues" era més fàcil d'entrar, més fàcil d'entrar.

Escolti, i apart de la gent que hi treballava, a la fàbrica també hi vivia gent, no?

Sí, vivien encarregats, hi vivien encarregats i aquest, el Peiró, que el Peiró vivia allà en un piset molt maco d'allà, que donava a... Una caseta que donava a la fàbrica, a dins de la fàbrica, i allà hi vivien encarregats allà dintre. Hi vivien encarregats que estaven allà, hi havia un tal Ferré que era encarregat que vivia allà.

I quan sortien així a l'estiu a fora, a esmorzar i tot, es veien amb les famílies que vivien allà?

Sí.

Es creuaven, es parlaven?

Sí, ens parlàvem, a vegades et trobaves que anaven a la plaça, a vegades entraven de la plaça i parlaves una mica amb elles, oi? Sí.

Hi havia bona...

Sí, hi havia... sí, sí, jo vaig estar molt contenta i vaig estar parlant sempre amb "fulano" i "zutana" i com que ja les veies al matí, parlaven amb una, parlaves amb altra, i tenia amigues que treballaven a les contínues, perquè altre gent treballava a les contínues, aquesta amiga meva que es va morir treballava a les contínues, i altres que treballaven a dalt a la secció de dalt també, al retort i tot allò, amigues de Hospitalet, veïnes, i com que t'anaves veient "pues" parlaves amb totes.

Escolti, i en el temps que vostè va treballar recorda si van canviar les màquines o van fer alguna millora?

No, jo sempre vaig estar... A on estava jo sempre hi havia les mateixes màquines, sempre.

Eren màquines molt... O sigui, hi havia molta feina manual per fer o eren bastant...

No, tot era a base de mà, tot era a base de mà, perquè carregaves la màquina amb els canuts que els anaves a buscar a un altre... i hi havien unes caixes així de grans i tenies uns d'allò, els anaves a posar, les posaves en un carro, les agafaves, t'anaves cap allà a portar-les, les posaves i quan estaven plenes aquí als braços, a posar-ne 3 o 4, 5, 6, 7, les que poguessis, llavors agafaves "pam", i les tiraves en un carro, i en aquest carro se'ls emportaven a l'altra secció.

I quan era molt de pes els hi ajudaven els homes per això o no? Això ho feien vostès.

Això ho fèiem nosaltres, sí. Si "en vez" de portar-ne 6 només podies posar 4, "pues" portaves 4. D'aquestes petites et feies la pila així i aquí l'agafaves així amb la mà, l'agafaves així i aleshores anaves posant, posant 4, 3, 2, les que tu podies. Ara, quan eren més grosos ja te n'hi cabien "menos", i quan eren els d'abaix de tot ja te n'hi cabien "menos", oi? "Pues" tu carregaves les que tu podies.

Debia pesar molt, no?, això.

Una miqueta, però no, se portava bé. Tu avui, ara quan entres dius: "Avui en portaré 5, aviam, demà posaré un més", i aquesta mà aguantaves que no et caiguessin a terra, i aleshores aquí arribava la màquina, aquí tenies el carro i al arribar "pum", el buidaves, i tot això quan ho anava estendre la màquina hi havia una coseta així d'ampla i l'anaves posant tot així en rengle i quan tenies la màquina arreglada una altra vegada per omplir, s'omplia i aleshores tot això és el que agafaves, el portaves al carro allà, abans d'agafar-ho ja te posaves el carro allà, a la punta de la fàbrica, ai, de la màquina així, te posaves així, aleshores agafaves, t'ho carregaves i "hasta" que es tornava a omplir. Quan s'omplia una altra vegada la mateixa feina.

Escolti, i això de que hi havia moltes feines... o sigui, que hi havia molta part de feina manual, hi havia accidents? Hi havia hagut accidents abaix a les metxeres?

Que jo sàpiga no.

Que alguna dona s'hi fes mal...

Que jo sàpiga no... abaix no.

I així que es pareessin les màquines, que hi haguessin problemes amb la feina...

Això sí, a vegades es paraven perquè es posava algun fil per allà i miraves de treure'l. Que no ho podies treure? Anaves a buscar l'encarregat. Que l'encarregat no ho podia treure? Ja s'anava a buscar un altre i venia i te la desmontava i aleshores ja et deia: "Sí, es que s'ha posat un "tapó" aquí", i aleshores te l'arreglaven i ja la tornaves a engegar.

I recorda que hi haguessin hagut talls de corrent?

Això en la guerra sí.

En la guerra sí.

En la guerra sí, tall de corrent i després que et donaven la corrent potser a les 3 de la matinada i havies d'anar a les 3 de la matinada.

Què diu ara?

Sí.

A veure, expliqui'm això, que això no ho sabia.

Sí, a vegades havies d'anar...

Però si vostès entraven a les 5.

Sí, però a vegades no hi havia corrent, tallaven la corrent i deien: "Mira, demà haureu de venir a tal hora perquè demà donen la corrent a aquesta hora". I anàvem a aquella hora, i al "turno" de la tarda a lo millor la donaven a les 9 o les 10 de la nit i anaven, i si tenien 3 hores treballaven aquelles 3 hores, eh? Però en la guerra no tenies... quan te donaven la llum, que no te la donaven, i a vegades estaves treballant i et tallaven la llum, i estaves allà mitja hora o d'allò i es veu que els telefonaven i deien: "No, que la llum no vindrà, ja podeu marxar que la llum no vindrà".

I llavors no els hi pagaven aquestes hores que no treballaven.

No... no et pagaven, cobràvem lo que treballàvem.

Escolti, i així en l'època de la guerra manaven els mateixos que van manar després o...?

Sí, van treballar els mateixos, sí, sí, van treballar els mateixos... els mateixos van treballar.

I quin era l'ambient a dintre la fàbrica? Hi havia la gent així una mica...?

No, no, no...

Es parlava de política?

No, res, no, anàvem a la nostra només. Mira, quan d'allò "pues" allà fèiem un coro, una cantava i l'altra explicava "chistes" i... molta harmonia hi havia aleshores, al "menos" a la secció que estava jo estàvem molt bé totes, sí, sí. Ens ajuntàvem allà les més joves i les més grans "pues" explicaven les seves aventures, i nosaltres com que no en teníem "pues" no explicàvem res, allò, "chistes" i si he anat aquí o he anat allà, i coses d'aquestes, però d'això no, com si no existessi la política.

I va haver molta diferència de sous durant la guerra a després de la guerra, quan ja va...?

No sé, jo sé que quan vaig entrar guanyava 12 pessetes i que després t'anaven pujant de una en una, en una, en una.

12 pessetes a la setmana!

Sí, "hasta" que arribaves a les 24, quan arribaves a les 24 aleshores quan te canviaven d'aquestes màquines a aquelles te pujaven una miqueta més, i quan anaves d'aquelles a les altres una miqueta més, i te pujaven així, eh? I després va ser quan van posar aquelles màquines de preu fet i aleshores si passaves d'allò hi havia una "cantitat" que "raro" és la que es passava, però si... però això no t'ho donaven a tu, això s'ho quedava la metxera, la més vella.

Ah, o sigui, que el que passava del mínim no s'ho quedaven les que hi treballaven sinò només la...

La que manava, la metxera, posem, jo sóc metxera i tu ets ajudanta, "pues" s'ho quedava aquesta i a tu no et donaven res.

Ostres! Això no ho sabia jo.

Sí, això no t'ho donaven elles, s'ho quedaven elles, però ja te dic, "rara" era la vegada... perquè tu sabies els números que havien de passar, que havien de fer i com que ja comptaves els números tu deies: "Mira, avui ha passat un número. Avui ha passat tres números", saps? Però era una misèria, però "bueno", en aquell temps era... era molt.

Escolti, i qui els hi donava la paga?

L'encarregat.

Els hi donaven el dissabte això o el dilluns?

No, el dissabte.

El dissabte, al final.

A l'hora de plegar.

A l'hora de plegar.

Una miqueta abans de plegar a vegades ja d'allò, ja passava, t'ho deia el Josep, me'n recordaré sempre, Josep venia amb una caixa i allà els portava tots en ordre, començava a les cardes dels homes, i anava pujant, pujant, pujant, i a vegades s'asomava una: "Mira, ja puja el Josep a pagar!" Ja pujava.

Debia ser una alegria, no?, quan arribava el dissabte a última hora?

Clar, quan arribava el dissabte a primera hora... quan arribava el dissabte a primera hora... però sí, estàvem molt bé. I aquest, el Peiró era molt de la broma... era molt de la broma aquest.

Clar, el Peiró era el que pagava... no era el que pagava, estava al despatx, però el Peiró baixava sovint a donar voltes i així per les seccions i tot o no?

Sí que el veies, sí que el veies, era molt trempat el Peiró. Ja ho sap la Campos, no t'ho va dir ella? Que era molt trempat, aquest era molt... molt eixerit.

I això que em deia dels diners, del que cobraven i tot, per lo que era l'època, aquella època allò era un sou que estava bé o...?

Dona, aleshores estava bé, era poc però estava bé, perquè tot estava molt més "barato" i totes les dones anàvem tirant.

Vostè sap si a les altres fàbriques es cobrava igual o es cobrava...?

Sí, fa o no fa cobraven igual. Fa o no fa tots cobraven igual, perquè tinc amigues que treballaven a la Trinxet i a vegades enraones i deies: "Sí, "pues..." Ara, les que anaven a... les que feien la roba i d'allò, aquelles tenien un sou una miqueta més d'allò perquè... també anaven a preu fet, aquestes estaven sempre a preu fet. Les del Trinxet mateix anaven sempre a preu fet, a aquella fàbrica, sí, així que... però mira...

I les del Trinxet hi havia alguna que l'hagués dit alguna vegada: "Oh, jo voldria canviar..."

No... no.

I a l'inrevés tampoc.

No, no, no, jo tampoc vaig dir mai: "M'agradaria canviar aquí o allà". Jo tampoc, jo estava bé allà on estava i no... no em vaig preocupar mai de canviar-me, no.

Escolti'm, em parlaven també del doctor Solanich, que hi havia un dispensari metge, no?

Sí, el doctor Solanich, sí.

Recorda haver-hi anat vostè a la consulta?

No, jo no vaig anar mai.

No es va posar mai malalta vostè, molt forta.

No, no vaig estar malalta, no vaig anar, però sé que van anar, i vaig anar amb amigues, eh? ara, per mi no hi vaig anar mai, no hi vaig anar, no hi vaig anar.

I després també m'havien explicat que hi havia una escola i la biblioteca...

Sí, però tampoc no hi anava.

Què en sap de l'escola aquesta?

"Pues" no res perquè no hi havia anat mai, perquè jo quan plegava de treballar me'n venia a casa, dinava i m'anava a Hospitalet al carrer de "la Iglesia" a cosir. M'anava a aprendre a cosir, i m'anava a cosir. Em venia a casa meva, dinava i ja m'ajuntava amb 3 o 4 amigues a l'escala i marxàvem a cosir, i no...

I no hi ha cap de les seves amigues que hi hagués anat a l'escola?

No, que jo sàpiga no, perquè allà a l'escala també hi vivia una amiga que es deia Josefina, que aquesta també va morir, i tampoc no.

Escolti, també m'havien parlat d'un economat. Això ho recorda?

Ho sentia però jo tampoc no hi havia anat mai.

Tampoc no hi havia anat mai.

No, això hi anaven més les dones grans, les que eren grans senties que deien: "Ah, mira, ahir vaig anar al "economato". Ahir vaig anar aquí, ahir vaig anar allà..." Senties que ho parlaven, eh? Però anar-hi tampoc no hi vaig anar mai, no, no. Jo quan plegava arribava a casa meva, dinava i me n'anava al carrer Nou, allà a Hospitalet a cosir i prou, ja no hi anava.

Escolti, i això que m'explicava que a cada màquina hi havia l'ajudant de la metxera, la metxera i llavors, a sobre de la metxera ja venia l'encarregat o hi havia...?

Sí, ja venia l'encarregat.

I sempre era home l'encarregat?

Sí, sí, sí, perquè si la màquina anava malament l'ajudanta, a lo millor no em cuidava de res, era la metxera la que anava i li deia: "Mira, "fulano", que la màquina no em va bé i això, que allò". Era ella la que se'n cuidava de tot, l'ajudanta només era per netejar, que no faltessin els canuts buits i després tallava els plens i netejar-la. Ella tenia la seva feina i l'ajudanta tenia la seva.

I si alguna dona tenia alguna cosa que preguntar o havia d'avisar algú o així, sempre havia de ser l'encarregat.

L'encarregat, sí, anaves a l'encarregat i si ara posem, engegaves a les 5 i havies d'anar al metge a les 9, anaves i li deies: "Josep, avui tinc que plegar a tal hora perquè he d'anar al metge". Et deia: "Molt bé". Aleshores ell apuntava allò, i si tenies, que sempre hi havia...

CARA B:

... Era sempre... la metxera era la que se'n cuidava de si anava una cosa mal. A vegades te deia: "Ves a veure si trobes al Josep que vingui", i anaves al Josep i li deies: "Miri, senyor Josep, ha dit la Maria que hi vagi...", la meva metxera es deia Quintina.

La gran diguem.

La gran es deia Quintina, sí.

Era molt més gran que vostè?

Sí, era gran ja.

I després vostè, quan va ser metxera va tenir també...

No, jo vaig plegar abans de ser metxera.

Ah, va plegar abans de ser metxera.

Quan vaig plegar estava allà als manuals, a la última, allà on hi ha els bots, allà estava jo, que jo donava la feina a les altres màquines. Jo d'allà ja no vaig passar, ja no vaig passar... perquè quan jo vaig entrar, que va entrar aquella dona que ja tenia... la filla que tenia la meua edat i tenia dos fills més, ja era gran, ja eren grans... Per això dic, d'aquelles no en queda ni rastre, de totes aquelles. Jo conec les filles de les que d'allò, que les filles també de l'edat meua "pues" també han mort, hi ha alguna que ha mort, moltes del carrer Terra Baixa... les que han mort d'allà, d'aquell carrer, i les que han marxat d'allà.

Escolti, i els amos de la fàbrica els va conèixer mai, els va veure?

No.

A la senyora Tecla Sala no la va veure mai a la fàbrica?

No, que jo recordi no la vaig veure mai... però elles no vivien allà.

No, no hi vivien a la fàbrica, no.

Vivien per allà per Castelló o no sé per on vivien, no vivien aquí. Vivien no sé a quin poble per allà, em sembla que eren de per allà Castelló, que allà tenien una altra fàbrica, allà ells tenien una altra fàbrica.

Ah, no, vostè vol dir potser més cap allà cap a Torelló.

Sí.

A Roda o així.

A Roda, sí, "pues" allà tenien una altra fàbrica, per allà Roda, sí, a Roda tenien una altra fàbrica, i em sembla que vivia per allà la Tecla.

I la gent deia alguna cosa d'ella, si l'havien conegut o...?

No, no, no ens preocupàvem, no dèiem res d'aquesta gent, no dèiem ni "pio".

Escolti, m'explicava una altra senyora, la Carme, m'explicava que de tant en tant els hi feien algun regal... Així per Nadal havien fet uns lots...

Ah, sí, això sí.

Sí? Se'n recorda?

Sí, feien un lot, encara que eren petits però te donava alegria veure allò, arribaves a casa i: "Mira què m'han regalat! M'han regalat això, m'han regalat allò..."

Què hi havia en el lot?

"Pues" no me'n recordo lo que hi havia però... poca cosa però et feia alegria, et donaven una taula de torrons de dos segurs que te donaven, oi? Una tauleta de torró segur que te donaven, eh? I et feia alegria de portar tot allò, totes veies que sortíem... oi, més contentes amb el paquet!

I de tovalloles, llençols i roba així de la casa... els hi havien regalat alguna vegada?

Allà no feien de roba.

Sí, ja ho sé, però com amb el fill després es portava a altres fàbriques...

No, ho portaven a Roda, que allà a Roda em sembla que allà sí que feien d'allò. "Pues" no me'n recordo d'això.

Perquè jo, la majoria de senyores amb les que he parlat m'han parlat de tenir llençols i tovalloles...

Sí, però jo... Ai, no sé, jo regalat no, comprat sí que compraves però regalat no me'n recordo, no me'n recordo.

I la relació entre les companyes era bona, s'ajudaven entre vostès...?

Sí, mira, no sé si t'ho deuria dir la Campos, que la Campos estava al 6 i jo estava al 7, i ella m'ajudava i jo l'ajudava a ella, i després moltes venien cap allà i: "Anita, has portat les pines?" "Sí". "Arregla'm les celles!" I s'arreglaven les celles, estàvem allà al racó i una altra vigilava que no vingués l'encarregat, i a vegades, l'encarregat era molt de la broma i a vegades em deia: "Què els hi dones que sempre estan aquí?" I jo li deia: "Senyor Josep, no els hi dono res jo!" "Es que sempre que busco una, sempre està aquí!"

I a vegades una quan ja el veia que pujava ja feia: "Uhhh!" Ja miràvem i deia... feia la senyal que pujava, ja cada qual marxava a la seva màquina.

Però les havien renyat alguna vegada o així?

No, no, ell se'n reia, se'n reia.

Debia ser bon home.

Sí, era un bon home, era un bon home, era un bon home. Així que, per això te dic... no, allà ens ho passàvem bé.

Escolti, i això que m'havia explicat abans, que m'agradaria que m'ho expliqués una mica, que quan vostè es va quedar embarassada va seguir treballant però quan va tenir la criatura li van donar un mes de baixa, però en aquest mes recorda si va cobrar el mateix o va cobrar menys?

No vaig cobrar res.

Ah, no va cobrar res?

Jo vaig cobrar mentres... Et donen 6 setmanes abans de tenir el crio i 6 setmanes després, ara, si les 6 setmanes d'abans no plegues te compte per després i cobres, però quan acabes posant els tres mesos que te donen, si demanes un mes de festa, aquest mes no el cobres, aquest mes no el cobres.

I llavors què li va passar a vostè?

Que ja no em van poder donar més festa perquè feia falta i no em van poder donar més festa, i aleshores com que no tenia amb qui deixar el meu fill, que no hi havia guarderies enlloc, ni hi havia res, eh?, ni tenia ningú per deixar-lo, "pues" em vaig veure obligada a deixar la feina.

I li va fer pena deixar la...?

Clar que em va fer, perquè jo només tenia el jornal del meu marit, i paga casa i el crio i tot, "pues" d'allò...

Qui li va dir que no podia tornar? Va parlar-ho amb el Peiró això o...?

No, no, que no em podien donar festa, i al no poder-me donar festa dic: "Pues" em veig obligada a deixar la feina!" Diu: "Quina llàstima que ho hagi de deixar". Dic: "Es que no tinc amb qui deixar el nen. No tinc amb qui deixar-lo i què?"

Perquè els seus pares ja no...?

No, ja no... Al meu pare el van matar a la guerra, i ja no... ja no vaig tenir amb qui deixar-lo, i em vaig veure obligada a deixar la feina.

Les companyes li van fer alguna despedida o alguna cosa?

No, no, després vam fer un berenar totes juntes, vam fer un berenar i au, ja està. Elles es van quedar treballant i jo me'n vaig quedar cap a casa.

Però va seguir tenint relació amb elles?

Sí, mira amb la Campos en tinc, amb la Fina també, amb les que viuen i conec, sí, tinc relació, però ara només conec aquestes dos d'aquí, perquè les de per aquí ja no n'hi ha cap, les dos s'han anat de Hospitalet i les altres allà, i les altres cap a la Torrassa, "pues" ja no... Amb aquestes dos sí que tinc relació, la que tenia aquí, la única que tenia fa un any es va morir... "pues" ja no...

Escolti, i recorda d'haver sentit parlar dels sindicats o alguna cosa així a la fàbrica?

Sí, hi havia un sindicat però ja te dic, nosaltres no... Hi havia un sindicat però no hi vam...

Però era de la fàbrica el sindicat o...?

Hi havia un sindicat a l'Hospitalet i es veu que el que tenia "algo" anava allà a Hospitalet, els homes grans, les dones... però nosaltres no interveníem en això, no, no.

I no recorda mai que hi hagués algun conflicte a la fàbrica, que els treballadors es queixessin d'alguna cosa...?

Allà com que erem dones "pues" no, no em recordo jo de conflictes, no, no.

I vagues en van fer alguna vegada de vaga?

Em sembla que en van fer una, em sembla, eh? No estic segura per això... No me'n recordo.

I piquets? Si alguna vegada va anar algun piquet que els van obligar a tancar la fàbrica o alguna cosa?

"Pues" no me'n recordo.

No se'n recorda d'això. Escolti, i quan van entrar els nacionals, d'això se'n recorda?

Quan van entrar?

Sí, quan van arribar els nacionals.

Sí.

Que es va acabar la guerra diguem, d'això se'n recorda, què va passar aquell dia a la fàbrica? Si els van donar festa, si els van fer anar a alguna manifestació...?

No em recordo d'això, si vam anar a una manifestació..."pues" no me'n recordo, francament.

Es que fa molts anys, eh? Tindria una memòria molt, molt bona si se'n recordés, perquè fa molts anys.

No em recordo però em sembla que... No sé, però em sembla que no vam anar, no sé.

Perquè m'explicava una senyora que els van obligar a anar a una manifestació i quan va poder-se escabullir es van posar dintre un bar per no seguir a la manifestació, perquè els obligaven a anar fins a Plaça Espanya.

No me'n recordo, potser sí que serà però no me'n recordo jo d'això.

Escolti, i després el contacte que va mantenir amb les seves amigues de la fàbrica i tot això, hi va tornar vostè a la fàbrica alguna vegada a veure-les allò a l'hora de l'esmorzar i així, o ja es van veure sempre...?

No, ja ens vèiem després pel carrer, a aquestes les veia per aquí. No, ja no vaig anar jo a la fàbrica, ja no hi vaig anar. El dia que tenia ganes de veure a la Teresina m'anava a casa seva a la tarda, la Salvadora com que vivia aquí dalt "pues" la veia, però el contacte no el vaig perdre mai amb elles, sempre vaig estar enraonant, i amb les de Hospitalet també, i aquesta que es va morir també. Sortíem, sortíem, oi? Amb aquesta que es va morir ara fa un any havíem fet moltes sortides, ella amb el seu home, jo amb el meu i el nen, i ella va tenir una nena i també vam fer sortides, oi?

Escolti, quan vostè va deixar... es que clar, això no sé en aquell moment com es feia. Quan vostè va deixar de treballar a la fàbrica li pagaven alguna cosa com d'atur o alguna cosa així?

No, res, res. Aleshores jo, com que el jornal del meu marit era petit “pues” com que jo sabia cosir vaig veure un anunci al diari de que faltaven pantaloneres i aleshores me’n vaig anar a Barcelona, allà a Sant Antoni, al primer carrer que hi havia, no me’n recordo com se diu, i vaig dir si els faltaven pantaloneres, i em van dir que sí. Em van donar 4 i un de mostra, diu: “Tingui, fagi aquests pantalons i quan els tingui fets porti’ls”. I vaig fer això, vaig anar a casa, vaig fer els pantalons i quan d’allò els vaig portar cap allà, i: “Sí, sí, pot continuar”. I em van donar feina i vaig cosir pantalons, i vaig ser pantalonera, jo vaig fer pantalons, cosia pantalons.

O sigui, que tot allò que va aprendre anant allà a cosir, després li va servir també per...

Sí, com que de cosir a màquina en sabia i de màquina també “pues” com que me’ls van donar tallats, que els donaven tallats, “pues” només cosia per d’allò i vaig seguir, i vaig ser pantalonera fins ara.

Escolti, i d’excursions i coses així recorda haver-ne fet amb la gent de la fàbrica?

Ah, sí, això sí, quan venia l’enterro de la sardina anàvem...

A l’enterro de la sardina?

Sí, a l’enterro de la sardina, el dia de la truita... per cert, que va haver-hi una noia que vivia al carrer Más, i tenia unes escales per anar a casa seva així, i a dalt estava el pis d’ella i havíem quedat per anar a l’enterro de la sardina, i la noia “pues” va anar a casa seva quan va plegar i Vam quedar per trobar-nos per anar a la fonteta, una barriada que en dèiem la fonteta que hi havia una font, que ara tot allò està pisat... i la mala sombra de que va caure de les escales i es va donar a la nuca i va quedar morta a l’acte.

Ostres! Déu n’hi do! Joveneta devia ser.

Sí, clar, de la nostra edat. I aquell dia ja es va desfer, ja no vam anar.

I què feien amb això de l’enterro de la sardina?

“Pues” mira, anàvem a un camp, portàvem una arengada, ens menjàvem el tall i enterràvem a sota terra l’espina.

Però això ho feien amb les companyes de la fàbrica?

Sí, algunes eren companyes de la fàbrica, ens ajuntàvem unes quantes...

Però no era en horari de treball, era fora d’horari.

Era a la tarda, era a la tarda, a la tarda. I el dia de la truita “pues” també, anàvem el Dijous Gras i tot això anàvem, el dia de la truita anàvem a Montjuich, el dia de la d’allò “pues” anàvem a enterrar-la a la fonteta, que n’hi havia una font a la fonteta.

Escolti, i excursions organitzades per la mateixa fàbrica hi havia anat alguna vegada?

No, no, no hi havia anat.

Perquè sí m’havien explicat que hi havien excursions que hi anaven els homes. D’això se’n recorda vostè?

Sí, això sí, que hi anaven ells, però les dones...

O sigui, si les dones volien anar d’excursió s’ho havien d’arreglar elles diguem.

Sí, les dones no... no anàvem, només fèiem això, la joventut ens juntàvem i anàvem: “Anem a l’enterro de la sardina!” “Pues” agafàvem, compràvem una arengada, la pelàvem, ens menjàvem el tall i enterràvem la sardina, fèiem un forat i enterràvem la sardina. I el dia de la truita ens anàvem aquí a Montjuich, fèiem la truita i ens anàvem amb la truita.

I així per Nadal i tot això, a la fàbrica no feien allò, algun dia quan paraven per esmorzar, haver fet alguna cal.lebració per felicitar els Nadals...?

Sí, fèiem una miqueta de festa, portàvem una miqueta més i dèiem: “Ho ajuntarem tot!” Una portava uns cacaus, un altra d’allò... ho ajuntàvem i passàvem la mitja hora allà. Nosaltres fèiem això.

Però això ho feien amb el seu grupet amb les que treballaven.

Amb el grupet, si erem 6 o 7 el grupet que erem 6 o 7, amb el grupet, i les velles “pues” estaven allà parlant de les seves coses i nosaltres el grupet jove... Hi havien més de grupets joves, cada qual tenia el seu grup, cada qual tenia el seu grup.

I les senyores més grans també feien el seu grupet?

Elles feient els seus grups, nosaltres fèiem els nostres. Hi havien dos del carrer Sant Josep, que una d'aquestes és morta, i l'altra viu a Vegas, per això te dic que estan totes escampades, oi? Cada qual tenia el seu grupet, i les més grans anaven amb el seu grup, les altres més joves anàvem al nostre grup i ens apanyàvem.

Escolti, i la majoria de les companyes que tenia i així eren de per aquí de l'Hospitalet?

Sí.

Recorda si n'hi havien que vinguessin de fora?

No, totes eren d'aquí, i les que treballàvem amb mi totes eren de per aquí al voltant.

I quan es va casar també, quan ja era vostè casada també eren totes de per l'Hospitalet?

Sí, totes són de per aquí, i encara les tinc, encara les tinc, perquè jo vaig viure aquí, ja te dit, me'n vaig casar i me'n vaig anar a aquells pisos d'allà, i d'allà com que ho van tirar a terra, 3 amigues d'allà hem baixat aquí, una viu al segon, altra viu al tercer i jo al quart, i han baixat d'allà dalt aquí, unes s'han marxat a Bellvitge, les altres han marxat més lluny...

Era tot gent de per allà.

Sí, sí.

Els homes també solien ser de per l'Hospitalet.

Sí, tots s'han quedat per aquí.

Escolti, quan van tancar la fàbrica què va sentir vostè de la fàbrica, de per què tancava?

Sí, jo dic: “Per què tancarà?” Perquè deien que tenia tants quartos i que era tan rica, i dic: “Per què tancarà?” Però no...

I què explicava la gent? Què deia la gent del carrer?

Que havia anat a la “quiebra” i que havia anat a la “quiebra”, i ja està.

Vostè seguia tenint amigues que hi treballaven quan va tancar la fàbrica.

Sí, perquè la Campos va treballar bastant més que jo, i la Salvadora també, aquestes van treballar bastant més que jo, perquè la Campos va tenir un nen però com que tenia son pare i sa mare “pues”... i la Salvadora igual.

I què l'explicaven elles de la fàbrica, que anava la cosa malament o...?

No, quan ja es va començar la “huelga” ja havien plegat també. Elles dugues ja havien plegat, ja no van explicar...

Li va fer pena quan va saber que tancaven la fàbrica a vostè?

Sí, perquè dic: “Una fàbrica tan antiga, de tants anys i que hagi de tancar!” Diu: “Sí, sí, i com que tenen aquesta a Roda i l'altre... no sé si la tenien... no sé, una altra, tenien dos, i van dir: “I ara com que el fill o no sé què no se'n vol cuidar, “pues” la tanquen”. Ja no vaig sapiguer res més.

I ara ha anat últimament a veure lo que han fet?

No, i mira que fa dies que dic a les meves amigues: “Hem d'anar a veure-ho. Hem d'anar a veure-ho”, perquè no l'he vist, i tinc ganes d'anar a veure lo que han fet, eh? tinc ganes d'anar a veure-ho, perquè clar, un “puesto” que has treballat t'agradaria veure com està. I dic: “Sí, un dia ja anirem, un dia ja anirem”, però van passant els dies i no hi anem, i vui anar a veure-ho a

veure com està, perquè diuen que està tan maco i està tan bé... Dic: “Pues” anirem a veure-ho un dia”. Com han arreglat aquell passeig i tot allò, tan maco que era, que allà hi havia una casa de pagès abans d’entrar, aquella casa l’han tirat, i dic: “Vaja cosa que han fet més maca aquí!” Ara han d’acabar d’arreglar els pisos aquells perquè allò ara es veu lleig, ara es veu lleig allò, però ja dic, d’anar-hi no he anat encara.

Escolti, jo més o menys ja he acabat de tot lo que li volia preguntar. Estic molt contenta de tot lo que m’ha explicat, i llavors li volia demanar la última cosa, si hi ha alguna cosa així que vostè digui: “Ah, hi ha una nècdota que és molt maca, que jo la recordo, que va passar tal cosa...” Si hi ha alguna cosa així que recordi...

“Pues” no, no...

“Bueno”, més o menys hem parlat de tot. “Bueno” doncs pararé la gravació, senyora Anna, i moltíssimes gràcies, eh?

De res, no es mereixen.